

Pembahagian Harta Pusaka Felda: Perspektif Masyarakat Islam Felda Taib Andak

Nasrul Hisyam Nor Muhamad^a, Norazila Mat Hussain^b

^aPensyarah Kanan Fakulti Tamadun Islam, Universiti Teknologi Malaysia, 81310 UTM Johor Bahru, Johor, Malaysia

^bCalon Sarjana Falsafah, Fakulti Tamadun Islam, Universiti Teknologi Malaysia, 81310 UTM Johor Bahru, Johor, Malaysia

*Corresponding author: nasrul@utm.my.

Article history

Received :17 November 2012

Received in revised form :

11 December 2013

Accepted :15 December 2013

Abstract

Commonly, it is well known that the distribution of the FELDA inheritance property has its own unique and different from usual because the distribution of the property is subject to the Land Act (Group Settlement Area) 1960. The objective of this article is to examine the issues of inheritance property distribution of Muslim community in Felda Taib Andak, Kulai Johor. In this study, the settlers have responded to authors about the mechanism of FELDA estate division and their views and attitudes. Besides that, the views of some of the individuals involved directly or indirectly that related to the FELDA property matter had taken out. Results showed that most of the settlers had chosen to appoint administrators as FELDA estate distribution mechanism than giving ownership directly to any of the heirs agreed to. The study also found that the attitude of the settlers in the settlement division of the community estate is the main cause for the occurrence of problems in FELDA inheritance property distribution. Based on the results of this study, the authors have some suggestions as a method of solution to the FELDA settler's estate distribution issues.

Keywords: Muslim society; Land Act 1960; the Islamic inheritance; Islamic law of property

Abstrak

Umum mengetahui bahawa pembahagian harta pusaka FELDA mempunyai keunikan tersendiri dan berbeza dengan pembahagian harta pusaka biasa kerana tertakluk kepada Akta Tanah (Kawasan Penempatan Berkelompok) 1960. Artikel ini bertujuan mengkaji berkenaan isu-isu pembahagian harta pusaka masyarakat Islam di FELDA Taib Andak, Kulai Johor. Dalam kajian ini, penulis telah mendapatkan respons warga peneroka mengenai mekanisme pembahagian harta pusaka FELDA dan pandangan serta sikap mereka berkenaan pembahagian harta pusaka FELDA. Selain itu, pandangan daripada beberapa individu yang terlibat sama ada secara langsung atau tidak langsung berkaitan hal ehwal pusaka FELDA juga telah diambil. Hasil kajian menunjukkan kebanyakan warga peneroka memilih untuk melantik pentadbir sebagai mekanisme pembahagian harta pusaka FELDA berbanding memberi pemilikan terus kepada mana-mana waris yang dipersetujui bersama. Kajian juga mendapati bahawa sikap masyarakat peneroka mengenai penyelesaian pembahagian harta pusaka merupakan punca utama kepada berlakunya masalah pembahagian harta pusaka FELDA. Berdasarkan hasil dapatan kajian, penulis telah mengemukakan beberapa cadangan sebagai kaedah penyelesaian kepada isu-isu pembahagian harta pusaka warga peneroka FELDA.

Kata kunci: Masyarakat Islam; Akta Tanah 1960; pewarisan Islam, undang-undang harta Islam

© 2014 Penerbit UTM Press. All rights reserved.

1.0 PENGENALAN

Perkara berkaitan pewarisan dan pembahagian harta pusaka dalam masyarakat Islam merupakan isu yang tidak pernah selesai. Penangguhan pembahagian pusaka dari satu generasi kepada satu generasi yang lain, lagi menyukarkan keadaan.

Beberapa pihak yang bertanggungjawab telah tampil bagi memberi kesedaran kepada masyarakat bahawa isu pembahagian harta pusaka merupakan isu yang tidak boleh dipandang remeh dan merupakan isu yang besar. Namun, sehingga hari ini isu ini masih lagi timbul. Masalah pembahagian harta pusaka ini, bukan sahaja berlaku dalam

golongan atau kelompok tertentu sahaja bahkan boleh dikatakan berlaku dalam semua golongan dan kelompok masyarakat termasuklah masyarakat FELDA.

Namun terdapat perbezaan dalam masalah pembahagian harta pusaka tanah dalam kalangan masyarakat FELDA kerana mereka tertakluk kepada Akta Tanah (Kawasan Penempatan Berkelompok) 1960 yang menghalang mereka menggunakan tanah dengan sesuka hati. Hak milik tanah yang diserahkan kepada peneroka FELDA tidak bersifat mutlak. Ini kerana terdapat sekatan yang perlu dipatuhi. Walaupun surat hakmilik tanah telah diperolehi, peneroka tidak boleh secara bebas membuat urus niaga ke atas tanah tersebut seperti menjual, mencagar atau pindah milik sewenangnyanya. Surat hakmilik tanah tersebut mengandungi pernyataan Sekatan Kepentingan yang menyatakan bahawa segala urus niaga ke atas tanah yang telah diberi hak milik itu hanya boleh dilakukan dengan kebenaran pihak berkuasa negeri. Peneroka perlu membuat permohonan kepada pihak berkuasa negeri sekiranya bercadang membuat urus niaga ke atas tanah mereka yang telah menerima hak milik. Tujuan sekatan oleh kerajaan negeri tersebut ialah untuk mengelakkan penyalahgunaan tanah yang telah diberi hak milik kepada para peneroka (Ridzuan Awang, 1994; Zulkifli Mohamad, 2008).

■2.0 METODOLOGI KAJIAN

Secara umumnya, kajian ini menggabungkan reka bentuk kajian kualitatif dan kuantitatif. Kajian ini melibatkan pengumpulan data primer dan juga data sekunder. Data primer diperoleh secara langsung daripada individu yang terlibat bagi mencapai objektif kajian. Dalam kajian ini penulis telah melaksanakan dua kerja lapangan iaitu temu bual dan juga soal selidik. Kajian lapangan temu bual telah dilakukan kepada beberapa pihak yang terlibat dalam pembahagian pusaka FELDA dan pihak yang menguruskan FELDA secara langsung bagi mendapat gambaran sebenar mengenai isu-isu harta pusaka orang Islam yang melibatkan peneroka FELDA Taib Andak. Data sekunder merujuk kepada kajian perpustakaan iaitu sumber-sumber maklumat yang diperolehi daripada bahan bacaan. Bahan-bahan bagi kajian ini perpustakaan termasuklah tesis, buku-buku, akhbar, majalah, jurnal, kertas kerja, statut undang-undang, laman web dan lain-lain bahan rujukan.

Temu bual telah dijalankan kepada Encik Rosli bin Maarof, Pengurus FELDA Taib Andak, Encik Harun bin Ithnin, Pejabat Tanah Kulai Jaya dan Encik Ahmad Sahrul bin Mohamad, Eksekutif Kanan Amanah Raya Berhad Cawangan Johor Bahru. Responden-responden ini dipilih kerana mereka dapat memberi maklumat berkenaan hal ehwal perwarisan harta di Felda Taib Andak. Misalnya, pengurus FELDA merupakan individu yang secara umumnya mengetahui dan faham mengenai hal ehwal sosio-ekonomi masyarakat setempat, termasuk isu yang dikaji. Begitu juga dengan pegawai di pejabat tanah yang mengendalikan urusan pusaka dalam konteks tanah.

Selain melakukan temu bual, penulis juga membuat soal selidik kepada responden yang terdiri daripada peneroka FELDA Taib Andak. Soal selidik ini mempunyai 32 item yang dibahagikan kepada empat bahagian iaitu bahagian A, B, C dan D. Bahagian A mengandungi empat item berkaitan demografi responden. Bahagian B pula mengandungi sebelas item berkaitan dengan masalah-masalah yang timbul berkaitan pembahagian harta pusaka tanah FELDA. Bahagian C mengandungi enam item berkaitan dengan mekanisme pembahagian tanah-tanah di FELDA dan bahagian D mengandungi sebelas item berkaitan dengan pengetahuan dan sikap peneroka dan waris berkenaan pembahagian tanah pusaka

FELDA. Sebanyak 250 borang soal selidik telah diedarkan kepada peneroka FELDA Taib Andak. Walau bagaimanapun, hanya 209 (83.6%) sahaja yang mengembalikan borang soal selidik tersebut. Kajian ini dikhususkan kepada responden yang beragama Islam sahaja. Dari jumlah itu seramai 81 orang responden iaitu 38.8 % adalah lelaki dan seramai 128 orang iaitu 61.2% adalah responden perempuan. Peneroka di FELDA Taib Andak adalah 100% terdiri daripada orang Melayu, dan 90% daripadanya merupakan anak jati Johor. Manakala 10% lagi peneroka yang datang dari negeri-negeri lain seperti Kelantan, Pulau Pinang dan lain-lain lagi (Rosli bin Maarof, 2011).

■3.0 LATAR BELAKANG FELDA TAIB ANDAK

Felda Taib Andak merupakan salah satu tanah rancangan yang telah dimajukan oleh FELDA. Taib Andak adalah tanah rancangan FELDA yang kedua dibuka pada 1960, iaitu kira-kira dua tahun selepas tanah rancangan pertama, iaitu Lurah Bilut di Pahang yang dibuka pada tahun 1958. Jika Felda Lurah Bilut beroperasi dengan tanaman getah, peneroka Felda Taib Andak mengusahakan lading kelapa sawit. Dari segi struktur pentadbiran, Felda Taib Andak berada di bawah arahan Pegawai Wilayah Johor Timur dan diawasi oleh Pengarah Operasi Lima yang terletak di Johor Bahru. Manakala unit pengurusan di Felda Taib Andak sendiri diketuai oleh Pengurus Rancangan dan dibantu oleh kakitangan-kakitangan yang lain. Terdapat juga organisasi peserta yang turut sama melicinkan sistem pengurusan seperti organisasi Jawatan Kuasa Kemajuan Rancangan (JKKR) yang bertujuan untuk membantu pentadbiran di rancangan ini.

Tanah Rancangan yang berkeluasan 290, 012 hektar ini terletak 48 km dari Bandar Johor Bahru dan 9 km dari Bandar Kulai ke Kota Tinggi. Felda Taib Andak pada asalnya merupakan projek kerajaan negeri Johor yang dinamakan Kampung Bahagia. Pada tahun 1963, kerajaan Pusat melalui FELDA telah mengambil alih projek tersebut. Nama Felda Taib Andak adalah sempena nama pengerusi kedua FELDA iaitu Tan Sri Taib Andak yang memegang jawatan tersebut bermula 1958 hingga 1971 (Kalsom Taib, 2011).

Ketika mula dibuka, peneroka asal berjumlah 620 orang diberikan kebun untuk menanam kelapa sawit seluas 2,991.78 hektar, manakala kawasan perumahan pula meliputi 171.18 hektar. Selain menyediakan 620 unit rumah untuk peneroka, penduduk di Felda Taib Andak turut menikmati kemudahan asas lain seperti bekalan air bertapis, elektrik dan jalan raya berturap. Antara yang menarik, Felda Taib Andak mempunyai kilang untuk memproses buah tandan baru yang diuruskan oleh Felda Pam Industri. Kilang tersebut secara puratanya memproses 4,000 tan hasil sebulan. Selain pembangunan infrastruktur, setiap peneroka pada masa kini memiliki geran hak milik tanah yang mereka usahakan. Purata pendapatan setiap peneroka pada tahun 2006 adalah diantara RM1,500 sehingga RM2,000 sebulan (Hasnurul Mohamed, 2007).

Felda Taib Andak telah banyak berubah seiring dengan kemajuan pembangunan negara. Hampir ke semua rumah telah berubah sama ada diubah suai atau dibina semula. Ini termasuk dari segi infrastruktur, perumahan, dan penduduknya (Kalsom Taib, 2011). Pada masa kini, sebahagian besar penduduk felda ini merupakan generasi kedua dan ketiga, manakala generasi pertama secara umumnya boleh dikatakan sudah tiada. Hal ini menyebabkan timbulnya isu-isu pewarisan harta, khasnya yang melibatkan hartanah FELDA.

3.1 Pewarisan Tanah Felda

Mengikut hukum faraid (undang-undang mengenai pembahagian harta pusaka Islam), setiap harta orang yang telah meninggal dunia akan menjadi harta pusaka yang akan diagihkan kepada waris-waris yang telah ditentukan oleh syarak. Waris-waris yang menjadi benefisiari harta pusaka itu dijamin haknya dalam Islam (Muhammad Abu Zahrah, t.t., Muhammad al-Zuhayli, 2001). Kedudukan yang sama juga bagi waris-waris peneroka FELDA yang meninggal dunia. Walaupun hak waris-waris tersebut untuk mewarisi tanah rancangan tersebut tidak dinafikan oleh hukum syarak, undang-undang Akta Tanah (Kawasan Penempatan Berkelompok) 1960 (Akta 530) atau GSA menegah daripada nama-nama waris didaftarkan di dalam hakmilik tanah kecuali dua nama sahaja. Dalam pembahagian tanah GSA ini, sekiranya si mati meninggalkan seorang isteri dan 5 orang anak, dua lelaki dan satu perempuan dan mereka menuntut bahagian masing-masing mengikut hukum faraid, pegawai Unit Pembahagian Pusaka selaku Pentadbir Tanah akan melantik sekurang-kurangnya seorang 'pentadbir' untuk didaftarkan di dalam geran tanah. Tugas pentadbir ialah menguruskan ladang dan membahagikan hasilnya kepada waris-waris mengikut faraid atau sebagaimana dipersetujui oleh waris-waris (Wan Abdul Halim Wan Harun, 2012).

Sekatan di bawah seksyen 7 akta berkenaan, yang menghendaki tanah si mati diturun milik kepada tidak lebih daripada dua orang penama telah menghalang ahli waris daripada melaksanakan pembahagian sebagaimana tanah-tanah lain yang berdaftar di luar akta berkenaan. Keadaan ini kebiasaannya berpunca daripada tiadanya permuafakatan dalam kalangan ahli waris mengenai mekanisme pembahagian harta si mati. Nilai harta tanah yang tinggi juga turut membataskan hasrat ahli waris tertentu untuk memiliki hartanah berkenaan secara membayar bahagian kepada waris-waris lain yang bercadang melupakan kepentingan mereka. Dalam keadaan lain, terdapat tuntutan harta sepencarian daripada isteri atau bekas isteri si mati yang menjadikan urusan penyelesaian pembahagian harta si mati bertambah rumit untuk diselesaikan. Halangan-halangan di atas telah membataskan Pentadbir Tanah untuk menurunkan tanah kepada waris melainkan hanya dengan mengeluarkan perintah pelantikan Pentadbir. Surat Kuasa Tadbir (*Letter of Administration*) dikeluarkan kepada mana-mana waris berdasarkan persetujuan ahli waris dan pertimbangan oleh Pentadbir Tanah (Pekeliling Ketua Pengarah Tanah dan Galian Persekutuan Bilangan 12/2009).

Pada kebiasaannya, Surat Kuasa Tadbir hanya dikeluarkan hanya kepada seorang Pentadbir sahaja. Namun, banyak rungutan diterima daripada ahli waris dan pihak pengurusan FELDA berhubung tindakan pentadbir yang tidak amanah dalam menjalankan pentadbiran harta pusaka si mati yang ditadbirnya sehingga pendapatan daripada hasil ladang, iaitu harta pusaka si mati tidak dibahagi-bahagikan kepada ahli-ahli waris yang lain. Dengan kata lain, Pentadbir gagal menguruskan inventori harta yang ditadbir dengan baik mengikut syarat-syarat pelantikan pentadbir di bawah Akta Harta Pusaka Kecil (Pembahagian) 1955. Sebagai langkah pencegahan bagi mengelakkan harta pusaka si mati diurus secara tidak adil oleh Pentadbir yang tidak amanah dan bertanggung jawab, Pentadbir Tanah adalah disarankan supaya melantik dua orang Pentadbir untuk mentadbir bersama harta pusaka si mati melibatkan hakmilik atau daftar pegangan di bawah Akta Tanah (Kawasan Penempatan Berkelompok) 1960 (Pekeliling Ketua Pengarah Tanah dan Galian Persekutuan Bilangan 12/2009).

Pelantikan dua orang pentadbir ini akan menjadikan mereka lebih bertanggungjawab memandangkan sebarang keputusan dalam pengeluaran dan pengagihan harta dan

kepentingan si mati memerlukan keputusan bersama. Pentadbir-pentadbir yang dilantik seharusnya dipersetujui oleh kesemua ahli waris dan layak dari segi undang-undang mengikut pertimbangan dan budi bicara Pentadbir Tanah semasa perbicaraan dijalankan. Sebagai tambahan, catatan juga hendaklah dibuat di dalam Perintah Pembahagian (Borang E dan F) yang mensyaratkan Pentadbir-pentadbir yang dilantik membahagikan hasil-hasil pendapatan daripada harta si mati yang ditadbir mereka kepada waris-waris mengikut bahagian yang tercatat dalam perintah berkenaan sama ada berdasarkan mengikut Hukum Faraid atau Akta Pembahagian 1958 (Akta 300) ataupun secara muafakat sebagaimana dipersetujui oleh semua ahli waris (Pekeliling Ketua Pengarah Tanah dan Galian Persekutuan Bilangan 12/2009).

4.0 MEKANISME PEMBAHAGIAN HARTA PUSAKA FELDA

Mekanisme pembahagian tanah pusaka FELDA mempunyai keunikan tersendiri yang mana ia adalah berbeza dengan mekanisme pembahagian harta pusaka biasa. Disebabkan perbezaan pembahagian ini, maka kajian ini dijalankan bagi mengetahui apakah perbezaan yang terdapat antara pembahagian tanah pusaka biasa dan pindah milik tanah pusaka FELDA. Terdapat beberapa mekanisme pembahagian tanah FELDA sama ada penyerahan milik secara terus, melantik pentadbir atau menjual tanah tersebut. Mekanisme menjual tanah FELDA merupakan langkah terakhir dilakukan sekiranya mekanisme pertama dan kedua tidak boleh dilaksanakan. Menerusi mekanisme ini, hasil jualan dibahagikan kepada ahli waris yang berhak di bawah undang-undang faraid dengan kadar yang telah ditentukan di bawah undang-undang tersebut. Sebagai pilihan, semua ahli waris boleh membuat persetujuan untuk membahagikan hasil jualan tersebut secara sama rata dalam kalangan mereka.

Perlu ditekankan bahawa adalah lebih baik harta pusaka dijual kepada salah seorang waris yang menerima pusaka di bawah undang-undang faraid, misalnya salah seorang daripada anak peneroka. Hal ini bagi menjamin harta pusaka tersebut tidak akan terlepas kepada orang luar. Menerusi cara ini, pembeli (waris) tersebut akan membayar harga harta tersebut kepada waris yang kemudiannya mengagihkan wang jualan berdasarkan nisbah faraid. Walau bagaimanapun, sekiranya tiada ahli waris yang mampu untuk membayar nilai tanah tersebut, maka orang luar boleh bertindak sebagai pembeli. Sememangnya menjual harta pusaka tersebut merupakan yang terbaik jika mahu menyelesaikan agihan pusaka dengan segera.

Dalam konteks Rancangan FELDA Taib Andak, kebanyakan peneroka akan memilih untuk melantik pentadbir berbanding pertukaran hak milik kepada mana-mana ahli waris. Namun demikian, sebahagian pentadbir tidak amanah dalam pembahagian hasil pendapatan kepada ahli waris yang lain. Terdapat satu kes berlaku di FELDA ini yang mana pentadbir telah menukar hak milik tanah tersebut kepada namanya tanpa pengetahuan adik beradik yang lain. Ditambah lagi dia membuat pinjaman bank dan tidak dapat membayar balik sehingga bank melelongkan tanah tersebut. Dia sanggup membuat akuan sumpah bahawa dia tidak ada ahli waris yang lain (Rosli, 2011; Wan Abdul Halim Wan Harun, 2012).

Akta Tanah (Kawasan Penempatan Berkelompok) 1960 sebenarnya tidak menghalang daripada segi pewarisan secara faraid seperti yang dipertikai oleh kebanyakan peneroka, sekatan kepentingan yang ada hanyalah melarang pemilikan lebih daripada dua nama. Sekiranya semua pihak waris setuju pembahagian adalah mengikut faraid, maka perlantikan kuasa

mentadbir perlu dilakukan dan pembahagian hasil adalah secara faraid. Pentadbir yang dilantik bertanggung jawab sepenuhnya dalam memastikan semua waris mendapat bahagian masing-masing secara telus. Tujuan Akta Tanah (Kawasan Penempatan Berkelompok) 1960 yang menghadkan penamaan di dalam suratan hakmilik tidak lebih dari dua orang adalah bagi mengelak tanah tersebut menjadi tidak ekonomik di mana, pemilikan terlalu ramai dan bahagian tanah di pecah-pecah menjadi terlalu kecil (Kamarul Zaman Habib, 1988). Pihak berwajib yang bertanggungjawab meletakkan syarat sekatan tersebut mendakwa bahawa sekatan seumpama itu tidak bercanggah dengan undang-undang Islam. Hujah pertama yang dikemukakan ialah petikan daripada ucapan Tun Abdul Razak, Perdana Menteri Malaysia di Parlimen pada 27 April 1960 semasa membentangkan rang undang-undang di atas yang menyatakan bahawa agihan tanah ini selepas kematian seseorang peneroka hendaklah dibuat mengikut peraturan yang ditetapkan oleh kerajaan dan ini nampaknya dibolehkan mengikut undang-undang Islam. Manakala hujah kedua ialah memetik secara tidak langsung fatwa yang diputuskan oleh Muzakarah Jawatankuasa Fatwa Kebangsaan yang bersidang pada 13 hingga 14 April 1982 yang bersetuju dengan cadangan Jabatan Tanah dan Galian untuk menghadkan pemilikan tanah pertanian seluas setengah ekar kepada seorang pemilik sahaja (Arshad Ayub, Nik Mohd Zain dan Mohd Helmi, 1988; Ahmad Hidayat Buang, 2005).

Berdasarkan dapatan kajian di FELDA Taib Andak, majoriti responden (92.3%) bersetuju bahawa peruntukan ataupun sekatan undang-undang yang telah dibuat terhadap pembahagian tanah pusaka FELDA merupakan kaedah dan jalan penyelesaian yang terbaik untuk memastikan pengekalan kawasan penerokaan dan dapat meneruskan sumber rezeki warga peneroka. Ini bertepatan dengan tujuan penubuhan FELDA itu sendiri. FELDA ditubuhkan bertujuan membuka tanah hutan untuk dijadikan tanah pertanian untuk menyusun masyarakat dan mengurangkan kadar kemiskinan masyarakat terutama di kawasan luar Bandar. Melalui objektif utamanya, FELDA mahu memajukan kawasan pertanian secara produktif dan sempurna dengan mengamalkan pengurusan pertanian yang berkesan serta membentuk sebuah kelompok masyarakat peneroka yang maju, produktif dan berdisiplin bagi meningkatkan taraf hidup yang lebih sempurna. Antara matlamat penubuhan FELDA ialah untuk memaju, memudah dan melaksanakan pembangunan, pengurusan dan perkhidmatan ekonomi, sosial, pertanian, penempatan, perindustrian dan komersial serta aktiviti sampingan yang lain di kawasan dimana FELDA diberi kuasa melaksanakan projek pembangunan tanah atau kawasan yang dimiliki oleh FELDA dan syarikatnya. Selain itu, badan itu juga berperanan membantu, membimbing, menasihati, mengurus dan menyelaraskan kegiatan-kegiatan sosial, penempatan, pertanian, industri dan komersial dalam kawasan FELDA (<http://www.felda.net.my>).

Majoriti responden, iaitu 87.6% bersetuju bahawa mekanisme pembahagian tanah FELDA yang terbaik ialah dengan melantik seorang pentadbir dalam kalangan ahli waris untuk menguruskan tanah tersebut dan bukanlah dengan memberi penurunan milik kepada salah seorang daripada ahli waris. Pentadbir yang dimaksudkan di sini ialah seseorang yang boleh dipercayai, yang bersifat amanah dilantik dengan persetujuan dan persepakatan antara ahli waris untuk mentadbir dan menguruskan harta pusaka FELDA tersebut. Pentadbir yang dilantik bertanggungjawab sebagai pemegang amanah kepada ahli waris yang lain. Duit hasil kelapa sawit perlulah dibahagikan dengan adil oleh pentadbir mengikut faraid ataupun kadar yang dipersetujui ahli waris. Tugas pentadbir yang dilantik ini adalah berterusan sehinggalah berlaku perubahan

terhadap pelantikan tersebut atau perkara lain. Tanggungjawab yang dijalankan oleh pentadbir sama ada secara sukarela ataupun dibayar imbuhan semuanya adalah terpulang kepada persetujuan ahli waris. Perlu diingatkan bahawa kegagalan melantik pentadbir yang jujur dan amanah dalam melaksanakan tanggungjawab yang diberikan akan menyebabkan berlakunya penyelewengan dalam pembahagian dan akan menimbulkan persengketaan dalam kalangan ahli waris dan akhirnya harta pusaka tersebut tidak dapat diuruskan dengan baik.

Soalan juga diajukan mengenai pelaksanaan kaedah *takharuj*, iaitu persetujuan atau kerelaan yang diberikan oleh mana-mana ahli waris untuk tidak mendapat agihan harta di bawah faraid (Abdul Rashid Abdul Latif, 1997). Majoriti responden (77.5%) bersetuju jika ahli waris yang telah mempunyai banyak harta, dengan rela hati memberi bahagian atau pemilikan harta pusaka FELDA kepada waris yang miskin dan tidak berkemampuan. Akan tetapi terdapat juga responden (22.5%) yang tidak bersetuju dengan kaedah ini.

Sebanyak 65.6% responden bersetuju bahawa sekatan dalam Akta Tanah (Kawasan Penempatan Berkelompok) 1960 tidak memberikan hak yang sepatutnya kepada ahli waris kerana pemindahan hak milik dibolehkan hanya terhad kepada dua orang sahaja. Mereka mempersoalkan mengenai hak peneroka yang mempunyai bilangan ahli waris yang ramai jika tidak diberikan hak mewarisi harta. Mereka juga bersetuju bahawa akta ini adalah bertentangan dengan hukum syarak iaitu hukum faraid yang mana setiap ahli waris berhak untuk mendapat bahagian masing-masing. Akan tetapi terdapat juga warga peneroka yang tidak bersetuju dengan kenyataan ini, iaitu sebanyak 34.4% responden.

Antara langkah segera bagi menyelesaikan masalah pembahagian harta pusaka FELDA ialah waris yang berkemampuan membayar hak waris-waris yang lain mengikut bahagian yang ditentukan dalam undang-undang faraid dan tanah tersebut menjadi hak miliknya. Akan tetapi, kebiasaannya tiada di antara ahli waris yang mampu untuk membayar hak waris lain kerana nilai harta pusaka yang tinggi. Sebanyak 50.7% responden bersetuju dengan kenyataan ini dan 49.3% tidak bersetuju. Perbezaan jumlah peratus antara yang bersetuju dan tidak bersetuju adalah sangat sedikit. Responden yang memilih tidak bersetuju mungkin menganggap bahawa harta pusaka tidaklah perlu dijual kerana ia merupakan harta yang telah ditinggalkan oleh orang tua dan perlulah dijaga sebaiknya.

■5.0 SIKAP DAN PENGETAHUAN PENEROKA SERTA AHLI WARIS BERKENAAN PEWARISAN TANAH FELDA

Pengetahuan dan sikap peneroka serta ahli waris berkenaan harta pusaka FELDA dikaji bagi mendapatkan maklumat sebenar mengenai isu-isu pusaka yang berlaku dalam kalangan mereka. Dalam konteks ini, kebanyakan peneroka tidak mengetahui prosedur untuk menguruskan tanah pusaka FELDA apabila berlaku kematian. Kebanyakan ahli waris saling mengharap antara satu sama lain contohnya anak sulung mengharap ibu mereka untuk menguruskan pemindahan harta pusaka tersebut, adik-adik mengharapkan abang-abang dan sebagainya akhirnya tiada siapa yang mengambil tanggungjawab untuk menguruskan harta pusaka tersebut. Masalah akan bertambah rumit apabila terdapat ahli waris yang berhak mendapat warisan pula meninggal dunia, ini akan menyebabkan susur galur warisan semakin luas dan waris berlapis-lapis. Kebanyakan ahli waris menunggu 5 atau 6 tahun selepas kematian baru ingin menguruskan pembahagian harta kerana menganggap kurang sopan dan beradab jika

menguruskan harta sebaik sahaja selesai urusan kematian waris. Akhirnya harta pusaka tersebut tidak dapat di uruskan dan dibahagikan kerana waris yang berlapis-lapis serta sukar untuk mendapat persetujuan dan kata sepakat dalam kalangan ahli waris (Rosli, 2011; Ahmad Shahrul, 2011).

Berdasarkan soal selidik yang dilakukan terhadap warga peneroka FELDA Taib Andak, seramai 115 orang responden (55%) bersetuju bahawa mereka telah pun mengetahui berkenaan sekatan undang-undang yang dikenakan terhadap pembahagian tanah pusaka FELDA. Ini kerana ketika awal memasuki setiap peneroka ke dalam tanah rancangan FELDA mereka akan diberi taklimat mengenai prosedur-prosedur serta proses dalam pemilikan tanah FELDA. Terdapat juga responden yang mengatakan tidak bersetuju dengan kenyataan ini, iaitu sebanyak 45% responden. Hal ini mungkin disebabkan penerangan mengenai perkara ini telah lama diberikan dan mereka telah pun melupainya.

Sebanyak 53.6% responden bersetuju bahawa mereka telah pun mengetahui dan faham mengenai sekatan undang-undang terhadap tanah FELDA. Manakala sebanyak 46.4% tidak bersetuju. Begitu juga sebanyak 79.9% responden mengatakan bersetuju dengan peruntukan undang-undang yang telah dibuat bagi menjamin pengekalan kawasan pertanian mereka daripada dipecah-pecah dan dibahagikan kepada setiap ahli waris yang berhak. Akan tetapi terdapat sebanyak 20.1% responden tidak bersetuju dengan peruntukan undang-undang ini. Ini mungkin disebabkan mereka merasakan ketidakadilan berlaku dalam pembahagian harta pusaka FELDA dalam kalangan ahli waris kerana pemilikan hanya dibenarkan kepada dua nama sahaja sedangkan setiap daripada mereka berhak terhadap tanah tersebut.

Berdasarkan realiti yang berlaku di FELDA Taib Andak, terdapat waris yang dilantik sebagai pentadbir harta pusaka tidak membahagikan hasil tanah mengikut kadar faraid dan menyebabkan terdapat waris yang tidak mendapat hasil sebagaimana yang sepatutnya. Dalam hal ini, terdapat sebilangan pentadbir yang hanya menyerahkan sebahagian hasil kepada pihak FELDA dan menjual sebahagian hasil lagi kepada pihak lain. Apabila hal ini berlaku, bahagian hasil yang tidak dijual kepada pihak FELDA tidak dicatatkan dalam rekod FELDA. Pentadbir pusaka dalam hal ini mungkin tidak amanah dalam membahagikan hasil kepada waris-waris berikutan bahagian hasil yang dijual kepada pihak luar berkemungkinan tidak diketahui oleh waris (Rosli, 2011).

Umumnya, waris yang dilantik sebagai pentadbir harta pusaka tidak mempunyai apa-apa kelebihan berbanding dengan ahli waris lain kerana hasil daripada tanah pusaka tersebut tetap akan dibahagikan secara sama rata dalam kalangan mereka. Pentadbir bertanggungjawab untuk menjelaskan cukai, menjaga operasi hasil pengeluaran dan membahagikan hasil antara ahli waris. Pihak FELDA tidak terlibat secara langsung dalam proses pembahagian hasil kecuali dengan perintah mahkamah. FELDA hanya akan merekodkan hasil yang diperolehi dan menolak kos operasi pentadbir kemudian hasil bersih akan dibahagikan antara waris. Yang menjadi masalah apabila pihak peneroka tidak menjual hasil kelapa sawit mereka kepada FELDA akan tetapi menjual kepada pihak lain. Apabila kes seperti ini berlaku pihak FELDA tidak dapat merekod hasil pendapatan yang diperolehi oleh peneroka. Oleh kerana tiadanya mekanisme pemantauan secara langsung terhadap pentadbir, banyak kes pecah amanah berlaku dalam kalangan pentadbir harta pusaka FELDA (Rosli, 2011).

Majoriti peneroka FELDA Taib Andak (69.9%) bersetuju bahawa sekiranya dilantik sebagai pentadbir, mereka mengetahui apa yang perlu mereka lakukan sebagai pentadbir dan bertanggungjawab yang diberikan kepada mereka. Akan tetapi

terdapat juga peneroka yang tidak mengetahui apa yang perlu mereka lakukan sebagai pentadbir, iaitu seramai 63 orang responden (30.1%). Namun hal ini dapat diatasi kerana pihak FELDA sentiasa mengadakan khidmat nasihat mengenai pengurusan harta pusaka FELDA (Rosli, 2011).

Selain itu, apabila ditanya adakah mereka bersetuju jika pentadbir yang dilantik adalah bukan dalam kalangan ahli waris, majoriti responden, iaitu 80.4% bersetuju manakala 19.6% lagi tidak bersetuju. Majoriti responden bersetuju disebabkan mereka merasakan jika pentadbir bukan melibatkan ahli waris maka ia lebih mudah untuk diuruskan jika berlaku apa-apa penyelewengan berbanding dengan ahli waris sendiri.

Mengenai program khidmat nasihat berkaitan pusaka yang diadakan secara berkala bagi memberi kefahaman kepada warga peneroka, majoriti responden (93.8%) bersetuju. Sememangnya penerangan mengenai pengurusan pusaka ini amat perlu kerana kadang kala masyarakat tidak melakukan sesuatu tindakan menyelesaikan agihan pusaka kerana merasakan perkara itu rumit, lalu awal-awal lagi telah berfikir negatif serta tidak mempunyai ilmu mengenainya.

■6.0 CADANGAN PENYELESAIAN

Terdapat beberapa mekanisme yang boleh digunakan oleh peneroka dalam proses pembahagian tanah pusaka FELDA. Antara cara-caranya ialah yang pertama persetujuan bersama antara ahli waris untuk memberi penurunan milik secara kekal kepada salah seorang ahli waris. Penurunan milik ini merupakan mekanisme paling mudah bagi mengekalkan status tanah sepertimana asalnya, iaitu tidak dipecah sempadan atas dasar tidak ekonomik dari segi pengurusan dan hasil perladangan. Akan tetapi kebanyakan cara ini sukar dilaksanakan kerana ia memerlukan persetujuan daripada semua waris yang berhak ke atas harta tersebut mengikut undang-undang faraid terutamanya melibatkan ahli waris yang ramai dan masing-masing inginkan nama mereka diletak sebagai pemilik harta pusaka tersebut. Mekanisme yang kedua ialah melantik pentadbir bagi menguruskan tanah tersebut sepertimana yang telah dibincangkan di atas.

Selain itu, mekanisme ketiga yang boleh digunakan ialah ahli waris yang berkemampuan membayar hak waris yang lain dan penurunan milik tanah menjadi hak milik ahli waris yang membayar sepenuhnya. Mekanisme ini adalah bertepatan dengan keputusan Muzakarah Jawatankuasa Fatwa Majlis Kebangsaan Bagi Hal Ehwal Ugama Islam Malaysia Kali Ke-38 yang bersidang pada 21 Jun 1995 mengenai pewarisan harta di Rancangan Felda. Muzakarah telah memutuskan bahawa:

Amalan yang dilaksanakan dirancangan Felda mengenai pewarisan harta yang berdasarkan Akta Tanah 1960 adalah tidak bertentangan kerana persetujuan meletakkan satu penama itu dibuat atas persepakatan semua pihak yang terlibat.

Sekiranya tidak mendapat persetujuan waris-waris untuk melantik seseorang daripada mereka sebagai wakil maka:

1. Harta simati hendaklah dijual.
2. Penjualan harta tersebut hendaklah diberi keutamaan kepada waris.
3. Hasil dari penjualan harta tersebut hendaklah dibahagikan kepada waris mengikut faraid.
4. Kalau harta simati tidak habis dibahagikan maka lebihan pembahagian itu hendaklah diserahkan kepada Baitulmal.

Sungguh pun demikian, mekanisme di atas jarang digunakan kerana ketiadaan waris yang berkemampuan untuk membayar nilai bahagian waris lain kerana nilai harga tanah yang tinggi. Jika tidak ada waris yang mampu membayar dan ahli waris masih tidak mendapat kesepakatan untuk penurunan hak milik serta pelantikan pentadbir maka dicadangkan kepada mereka untuk menjual tanah tersebut kepada pihak FELDA. Jika semua bersetuju untuk menjual kepada pihak FELDA maka hasil daripada jualannya akan dibahagikan kepada semua waris mengikut bahagian masing-masing sama ada melalui kaedah faraid ataupun pembahagian sama rata terpulang kepada persetujuan antara ahli waris.

Mengenai sikap dan pengetahuan peneroka dan ahli waris berkenaan pembahagian tanah pusaka FELDA, secara umumnya kajian mendapati majoriti peneroka telah sedia maklum akan sekatan yang dikenakan terhadap pewarisan tanah FELDA. (Nasrul Hisyam, *et al.*, 2012). Masalah utama yang menjadikan penyelesaian harta pusaka FELDA tertangguh dan tidak diselesaikan begitu lama adalah masalah sikap dalam kalangan peneroka itu sendiri, termasuk waris-waris yang tidak mahu mengambil langkah-langkah yang sepatutnya untuk menyelesaikan perkara tersebut. Tambahan pula tiada perancangan awal mengenai perkara tersebut sebelum kematian peneroka. Sekatan yang diperuntukkan oleh Akta Tanah (Kawasan Penempatan Berkelompok) 1960 mengenai pembahagian harta pusaka FELDA bukanlah halangan utama kepada isu penangguhan pembahagian pusaka di tanah rancangan FELDA. Hal ini kerana mahu atau tidak semua peneroka perlu mematuhi dan terikat dengan akta ini kerana ia merupakan satu mekanisme yang telah diambil oleh pihak kerajaan untuk menjadikan tanah FELDA kekal sebagai sumber pembangunan ekonomi yang maksimum dari segi hasil ladang dan pendapatan peneroka. Tujuan Akta Tanah (Kawasan Penempatan Berkelompok) 1960 yang menghalang penurunan hak milik melebihi dari dua orang adalah bagi mengelak tanah tersebut menjadi tidak ekonomik di mana, pemilikan terlalu ramai dan bahagian tanah di pecah-pecah menjadi terlalu kecil. Selain itu, akta ini tidak bercanggah dengan syariat sebagaimana fatwa yang telah dikeluarkan berkenaan isu tanah FELDA ini (Nasrul Hisyam, *et al.*, 2012).

Pihak yang bertanggungjawab perlu memberi penerangan kepada warga peneroka secara berkala mengenai pengurusan dan pembahagian harta pusaka dalam kalangan peneroka FELDA. Walaupun pihak FELDA telah mengambil tanggungjawab dengan memanggil waris-waris pusaka selepas berlaku kematian peneroka untuk memberi penerangan mengenai pengurusan dan pembahagian harta pusaka FELDA (Rosli, 2011), namun penulis berpendapat bahawa ianya perlu diperbanyakkan lagi kerana kebanyakan daripada warga peneroka masih lagi tidak jelas akan situasi dan kedudukan pewarisan tanah FELDA. Mungkin pada masa sekarang cadangan untuk menggalakkan waris peneroka mewujudkan *family holdings* bagi tanah pusaka yang dipegang bersama dan menubuhkan tabung khas bagi membeli tanah pusaka untuk dibangunkan wajar dibangkitkan semula (Nik Mohd. Zain, 1999).

■ 7.0 PENUTUP

Penulis berpendapat isu-isu pembahagian harta pusaka FELDA dapat diselesaikan sepenuhnya jika sekiranya ahli-ahli waris telah jelas tentang mekanisme pembahagian harta pusaka FELDA yang sebenarnya. Mekanisme pembahagian harta pusaka yang sedia ada sebenarnya tidak menyekat mana-mana hak peneroka sebagaimana yang didakwa oleh setengah

daripada mereka. Tujuan penguatkuasaan Akta Tanah (Kawasan Penempatan Berkelompok) 1960 adalah untuk menjamin tanah-tanah rancangan FELDA tidak dipecahkan kepada unit-unit yang tidak ekonomik. Peraturan ini adalah bertepatan dengan kaedah fekah yang bermaksud (*al-Zarqa'*, 1996):

Keputusan pemerintah atas urusan rakyat bergantung kepada masalah.

Berdasarkan kaedah fekah ini, kerajaan perlu menjalankan urusan pemerintahan berdasarkan kepentingan rakyat. Oleh kerana itu, sebarang perkara yang ditetapkan sebagai peraturan yang membawa kepada kebaikan rakyat, maka peraturan tersebut adalah diiktiraf oleh syarak. Dengan demikian, tidak timbul persoalan status sekatan dalam pemilikan harta pusaka FELDA yang ditetapkan oleh undang-undang. Apa yang perlu ialah tindakan yang wajar dilakukan oleh waris bagi menyelesaikan pembahagian harta antara waris apabila berlaku kematian peneroka. Warga peneroka pula perlu bijak membuat perancangan pewarisan ketika hayatnya bagi menyediakan waris-waris dengan penyelesaian dan langkah awal bagi menyelesaikan pembahagian harta pusaka setelah kematian peneroka tersebut. Berdasarkan perkara ini, peneroka wajar didedahkan dengan mekanisme agihan harta sepertimana yang terdapat dalam undang-undang Islam sebagai langkah awal yang dicadangkan ini (Nasrul Hisyam, 2011).

Rujukan

- Abdul Kadir Ismail. 1938. *Sistem Pusaka Islam*. Kuala Lumpur: Yayasan Dakwah Islamiah Malaysia.
- Abdul Rashid Abdul Latif. 1997. *Undang-undang Pusaka Dalam Islam: Satu Kajian Perbandingan*.
- Ahmad Hidayat Buang. 2005. Perkembangan dan Isu-isu Undang-undang Pusaka dan Wasiat di Malaysia. Ahmad Hidayat Buang, ed., *Mahkamah Syariah di Malaysia: Pencapaian dan Cabaran*. Kuala Lumpur: Universiti Malaya.
- Akta Tafsiran 1948 & 1967 (Akta 388).
- Akta Tanah (Kawasan Penempatan Berkelompok) 1960 (Akta 530).
- al-Zarqa', Ahmad bin Muhammad. 1996. *Sharh al-Qawa'id al-Fiqhiyyah*. Damshiq: Dar al-Qalam.
- Arshad Ayub, Nik Mohd Zain Nik Yusof dan Mohd Helmi Hussain. 1988. *Harta Perolehan Dari Agensi Kementerian Tanah dan Kemajuan Wilayah*. Ridzuan Awang, ed., *Undang-undang dan Pentadbiran Harta Orang-orang Islam di Malaysia*. Kuala Lumpur: Al-Rahmaniah.
- Dewan Negara Malaysia, Isnin, 11 November 2002. *Rang Undang-Undang Tanah (Kawasan Penempatan Berkelompok) (Pindaan) 2002*. Dibentangkan oleh Setiausaha Parlimen, Kementerian Tanah dan Pembangunan Koperasi, Dr. Robia binti Dato' Kosai.
- Hasnurul Mohamed. 2007. *Felda Taib Andak Majukan Peneroka*. *Utusan Malaysia*, 3 April 2007.
- <http://www.e-fatwa.gov.my>, 4 Oktober 2012.
- <http://www.felda.net.my>, 1 Oktober 2012.
- <http://www.instun.gov.my>, 2, Oktober 2012.
- <http://www.parlimen.gov.my>, 13 September 2012.
- Kalsom Taib. 2011. *Taib Andak Dalam Kelasnya Tersendiri*. Selangor: MPH Group Publishing Sdn Bhd.
- Kamarul Zaman Habib. 1988. *Sistem Pengurusan dan Pembahagian Pusaka Khususnya Pembahagian Harta Pusaka Kecil*. Ridzuan Awang, ed., *Undang-undang dan Pentadbiran Harta Orang-orang Islam di Malaysia*. Kuala Lumpur: Al-Rahmaniah.
- Kamus Dewan Edisi Keempat*. 2007. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Kanun Tanah Negara 1965 (Akta 56).
- Khamis Mat Som. 2003. *Akta Tanah (Kawasan Penempatan Berkelompok) 1960 & Pembangunan Masyarakat FELDA*, Seminar Pentadbiran dan Perundangan Tanah untuk Pegawai Daerah/ Pentadbir Tanah Semenanjung Malaysia 15-16 Disember 2003.
- Mohd Razali Harun. 2008. *Peranan Jawatankuasa Kemajuan dan Keselamatan Rancangan Dalam Pembangunan Belia di FELDA*

- Jerangau, Terengganu, Malaysia (Tesis Sarjana Universiti Putra Malaysia).
- Mohd Zamro Muda dan Mohd. Ridzuan Awang. 2006. *Undang-undang Pusaka Islam Pelaksanaan di Malaysia*. Selangor: UKM Bangi.
- Mohd. Azhar Abd. Hamid, et al. 2001. *Pengenalan Kepada Penulisan Ilmiah*. Universiti Teknologi Malaysia (UTM), Skudai.
- Muhammad Abu Zahrah (t.t.). *Ahkam al-Tarikat wa al-Mawarith*. Kaheerah: Dar al-Fikr al-'Arabi.
- Muhammad al-Zuhayli. 2001. *al-Faraid wa al-Mawarith wa al-Wasaya*. Beirut: Dar al-Kalim al-Tayyub.
- Muzakarah Jawatankuasa Fatwa Majlis Kebangsaan Bagi Hal Ehwal Ugama Islam Malaysia Kali Ke-38, 21 Jun 1995.
- Nasrul Hisyam Nor Muhamad. 2011. *Hibah dalam Undang-undang Islam: Prinsip dan Amalan*. Skudai: Universiti Teknologi Malaysia.
- Nasrul Hisyam Nor Muhamad, et al. 2012. Isu-Isu Pusaka Orang Islam. Kajian Di Felda Taib Andak, Kulai, Johor. (Laporan Projek Penyelidikan, Vot: Q.J13000.7133.03J89 Geran Universiti Penyelidikan UTM).
- Nik Mohd. Zain Nik Yusof. 1999. Pentadbiran Harta: Pembangunan Harta Pusaka, Abdul Monir Yaacob dan Mohd. Fauzi Mustafa, ed., *Pentadbiran Harta Menurut Islam*. Kuala Lumpur: Institut Kefahaman Islam Malaysia.
- Pekeliling Ketua Pengarah Tanah dan Galian Bil. 2/2003. (*Garis Panduan Pemakaian Seksyen 14, Akta Tanah (Kawasan Penempatan Berkelompok) (Pindaan) 2002 Bagi Menguruskan Permohonan Untuk Memasukkan Pemegang Bersama (Co- holder) Di atas Pegangan Desa (Rural Holding)*).
- Pekeliling Ketua Pengarah Tanah dan Galian Persekutuan Bilangan 12/2009. (*Pengeluaran Surat Kuasa Tadbir (Letter of Administration) di bawah Akta Harta Pusaka Kecil (Pembahagian) 1955 Bagi Hakmilik dan Daftar Pegangan di Bawah Akta Tanah (Kawasan Penempatan Berkelompok) 1960*).
- Rang Undang-Undang Tanah (Kawasan Penempatan Berkelompok) (Pindaan) 2002. Bacaan Kali Kedua dan Ketiga. Kuala Lumpur: Cawangan Dokumentasi Parlimen Malaysia.
- Ridzuan Awang. 1994. *Undang-Undang Tanah Islam: Pendekatan Perbandingan*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Temu bual dengan Ahmad Shahrul bin Mohamad, Eksekutif Kanan Amanah Raya Berhad Johor Bahru pada 11 November 2011 jam 10.30 pagi bertempat di Pejabat Amanah Raya Berhad, Johor Bahru.
- Temu bual dengan En. Harun bin Ithnin, Penolong Pegawai Tadbir Unit Pusaka, Pejabat Tanah Kulai Jaya pada 23 November 2011, pada jam 11 pagi bertempat di Pejabat Tanah Kulai Jaya.
- Temu bual dengan En. Rosli bin Maarof, Pengurus FELDA Taib Andak, Kulai, Johor pada 14 Disember 2011. Pada jam 2.30 petang bertempat di Pejabat Pengurusan FELDA Taib Andak, Kulai Johor Bahru.
- Wan Abdul Halim Wan Harun. 2006. *Pengurusan dan Pembahagian Harta Pusaka*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Wan Abdul Halim Wan Harun. 2012. Isu-isu Pembahagian Harta Pusaka Orang Islam dalam Konteks Perundangan Malaysia. <http://www.islam.gov.my/sites/default/files/22.pusaka.pdf>, diakses pada 1 November 2012.
- Yazid Ahmad dan Iknor Azli Ibrahim. 2006. Konsep Harta Menurut Perspektif Undang-undang Islam dan Undang-undang Sivil: Satu Tinjauan. *Jurnal Pengajian Umum*, Bil. 7. Bangi: Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Zulkifli Mohamad. 2007. Isu Pusaka Tanah Rancangan FELDA: Kajian Kes FELDA Lurah Bilut Bentong Pahang Darul Makmur. Prosiding Konvensyen Kebangsaan Pengurusan Harta Pusaka, Wasiat dan Wakaf. Bangi: Jabatan Syariah, Fakulti Pengajian Islam, Universiti Kebangsaan Malaysia.